

УДК: 930.23/.85:327.82(4/5-44:510)"05/07"(09)
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.01.138>

ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНИХ ВІДНОСИН МІЖ ВІЗАНТІЄЮ ТА КИТАЄМ ЕПОХИ ДИНАСТІЙ СУЙ (581—618 рр.) І ТАН (618—907 рр.)

Сергій КОЗЛОВСЬКИЙ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4590-2433>

кандидат історичних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра історії середніх віків
та візантиністики історичного факультету,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: serg.kozlovskyy@gmail.com

Стаття присвячена аналізу становлення та розвитку політичних, торговельних і культурно-релігійних відносин між Константинополем та Китаєм династій Суй і Тан у ранньому Середньовіччі. *Актуальність теми* визначається необхідністю комплексного переосмислення ранньосередньовічних дипломатичних зв'язків у сучасній історичній науці, зокрема ролі Шовкового шляху як каналу не лише економічної, а й цивілізаційної взаємодії двох найбільших імперій континенту, а також недостатньою вивченістю прямої візантійсько-китайської взаємодії як в україномовній, так і у світовій історіографії. *Мета статті* — з'ясувати характер та інтенсивність контактів поміж Візантією та Китаєм у VI—VIII ст., показати спільні риси та відмінності їхньої зовнішньої політики, а також визначити причини, через які ці відносини, попри активність, не набули стратегічного значення для обох сторін. *Методи дослідження*: порівняльно-історичний, історико-географічний, нумізматичний аналіз, критичне зіставлення візантійських та китайських писемних джерел, а також сучасних праць західних і китайських дослідників.

Результати. У статті встановлено, що китайська дипломатія трактувала Візантію (Фулін) у рамках концепції «зумовленого васалітету», тоді як Візантія розглядала Китай як потенційного союзника проти спільних ворогів (арабів, тюрків). Встановлено хронологію дипломатичних місій, спрямованих ромеями до Китаю (643, 667?, 701?, 711, 719, 742 рр.) та характер подарунків (коштовності, скло, екзотичні тварини). Доведено значення Шовкового шляху в обігу візантійського золота та срібла.

Ключові слова: дипломатія, Візантія, Китай, династія Тан, Фулін, Шовковий шлях, солід, Середньовіччя, тюрки, кочівники.

Serhii KOZLOVSKYI

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-4590-2433>

Ph.D (in History), Associate Professor,
Department of Medieval History and Byzantine Studies,
Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska str., 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: serg.kozlovskyy@gmail.com

FEATURES OF DIPLOMATIC RELATIONS BETWEEN BYZANTIUM AND CHINA IN THE SUI (581—618 AD) AND TANG (618—907 AD) DYNASTIES

The article is devoted to the analysis of the formation and development of political, trade, and cultural-religious relations between Constantinople and China of the Sui and Tang dynasties in the Early Middle Ages.

The relevance of the topic is determined by the need for a comprehensive rethinking of early medieval diplomatic relations in modern historical science, in particular the role of the Silk Road as a channel not only of economic, but also of civilizational interaction between the two largest empires of the continent, as well as the insufficient study of direct Byzantine-Chinese interaction in both Ukrainian-language and world historiographies.

The purpose of the article is to clarify the nature and intensity of contacts between Byzantium and China in the 6th—8th centuries, to show the common features and differences of their foreign policy, and to determine the reasons why these relations, despite their activity, did not acquire strategic significance for both sides.

Research methods: comparative historical, historical-geographical, numismatic analysis, critical comparison of Byzantine and Chinese written sources, as well as modern works of Western and Chinese researchers.

Results. The article establishes that Chinese diplomacy interpreted Byzantium (Fulin) within the framework of the concept of «conditional vassalage», while Byzantium viewed China as a potential ally against common enemies (Arabs, Turkic). The chronology of diplomatic missions sent by the Romans to China (643, 667?, 701?, 711, 719, 742) and the nature of the gifts (jewels, glass, exotic animals) are established. The importance of the Silk Road in the circulation of Byzantine gold and silver is proven. This is evidenced by the fact that more than 100 Byzantine coins and their imitations, dating from the reign of Theodosius II (408—450) to Constantine V (741—775), were discovered in the burials of Chinese officials of the indicated eras. At the same time, a sign of Roman influences in the Middle Kingdom was the short-lived flourishing of Nestorian Christianity during 635—845, which was manifested in the construction of temples in the capital of the Sui and Tang states — Chang'an (modern Xi'an, Shanxi province, China), translations of sacred texts and borrowing elements of Greek mythology in Chinese art of the era.

Keywords: diplomacy, Byzantium, China, Tang dynasty, Fulin, Silk Road, solidus, Middle Ages, Turkic, nomads.

Вступ. *Постановка проблеми.* Актуальність дослідження дипломатичних, торговельних і культурно-релігійних зв'язків між Візантією та Китаєм у ранньому Середньовіччі зумовлена зростаючим інтересом сучасної історичної науки до трансконтинентальних контактів Євразії. Шовковий шлях у цей період був не лише торговельним маршрутом, а й потужним каналом цивілізаційної взаємодії між двома найбільшими імперіями континенту — Візантією та Піднебесною. Водночас прямі візантійсько-китайські відносини залишаються недостатньо вивченими в україномовній та світовій історіографії, що вимагає комплексного переосмислення їхнього характеру, інтенсивності та обмежень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання візантійсько-китайських відносин привертало увагу класиків сінології та візантиністики, таких як Ф. Гірт та Г. Юл [1, р. 228—241; 2, р. 1—32]. У XX—XXI ст. значний внесок зробили сучасні дослідники: В. Гансен аналізувала роль Шовкового шляху [3, р. 25—235], Л. Христулос — культурні впливи [4, р. 2—79], Лі Цян, Чен Лінцюань, Чжан Сян'юй та Го Юньян — нумізматичні знахідки [5, р. 279—299; 6, р. 23—28; 7, р. 259—276]. С. Адшед, Сюй Цзялін, Дж. Фриволт та В. Доброрука акцентували увагу на дипломатичних і монетарних аспектах [8, р. 75—83; 9, р. 497—504; 10; 11, р. 170—177]. Окремої уваги у контексті цієї проблематики заслуговує питання паралелей між уявленнями про усвідомлення державцями Константинополя та Китаю щодо світопорядку та місця в ньому ромеїв/ханців, що стало темою доброту М. Селлєрса, Кіма Веолхоя та Кіма Кіхуна [12, р. 165—176; 13, р. 177—190]. Еволюцію мілітарних систем обидвох імперій протягом VII ст. докладно опрацював Д. Граф [14, р. 157—167; 15, р. 47—64; 16].

Мета статті — з'ясувати характер політичних, економічних і релігійних контактів між Візантією та Китаєм династій Суй і Тан у VI—VIII ст., визначити спільні риси та відмінності зовнішньополітичних концепцій обох політій, а також причини, чому ці відносини не набули стратегічного значення.

Основна частина. Аналізуючи особливості китайської дипломатії доби раннього Середньовіччя можна стверджувати, що вона виходила з концепції

«зумовленого васалітету» решти світу від Піднебесної — небо одне, а оскільки мандат Неба наданий імператору, весь світ — васал Китаю [12, р. 172—173; 13, р. 187]. За уявленнями середньовічних ханців, їхня держава — коло, вписане у квадрат світу, а в куточках тогочасного квадрата існували «фань» — іноземці, чужинці, дикуни, варвари. Завойованим Китаєм куточкам світового квадрата давали такі назви як Аньдун (Смирений Схід) та Аннань (Смирений Південь). Весь некитайський світ розглядався як щось периферійне та одноманітне. Васали згідно з цією концепцією відвідували Китай (як символ підданства), подарунки надані імператору розглядались як данина, а дарунки від імператора — як милість. Зовнішня політика була побудована впливала зі специфіки внутрішньої кон'юнктури — піддані імператора повинні були побачити, як іноземці підкоряються китайському імператору.

Ще з періоду Хань китайські політії будували відносини з іншими державами виходячи, насамперед, з власних інтересів — торгівлі, пошуку союзників у боротьбі зі спільним ворогом [1, р. 172—201; 4, р. 45—49]. Не могла Піднебесна уникати контактів із однією з найпотужніших держав Середньовіччя — Східною Римською імперією (Візантією). У дипломатії Китаю та Візантії можна простежити багато спільного — зовнішня політика розглядалась як інструмент ведення війни, за допомогою дипломатії руйнували ворожі союзи, стравлювали варварські народи один з одним. Візантія шукала союзників для боротьби з арабами та номадами, купувала шовкові тканини, водночас Китай потребував союзників у боротьбі з кочівниками Великого Степу, бажав отримати товари з Візантії, по можливості вивчити її військове мистецтво. Підкреслимо, що останній фактор набув особливої актуальності з огляду на контакти обидвох політій із номадами Центральної Азії, зокрема тюрками [14, р. 158; 160—167; 15, р. 50—53; 16, р. 69—70].

Китай підтримував контакти з Римською імперією принаймні із 60-х років II ст. [17, р. 21—25], однак через внутрішні потрясіння в обох країнах, що припали на середину-кінець III ст., дипломатія між сторонами була призупинена та відновилась у VII ст., в добу династій Суй та Тан [11, р. 173—175]. Єдиним винятком із цього контексту є місія 284 р., початково спрямована імператором Риму Каром (282—

283) до володаря Західної Цинь У-ді (кит. 帝; 晉武帝; 266—290) [2, р. 53—54]. Назагал, ініціатива у процесі відновлення дипломатичних відносин надходила від ромеїв, які з початку 50-х років VI ст. були істотно зацікавлені у надходженнях шовку з Азії [10, р. 7—8].

Згадки у контексті поновлення контактів поміж Ромеєю та Китаєм варті відповідники, під якими Візантія фігурувала у середньовічних джерелах Піднебесної. Так, більшість дослідників сходяться на думці, що Китай іменував Візантію як Фулінь (кит. 拂), розмежовуючи таким чином її з Дацинем (кит. 大秦), Римом [1, р. 4—5; 4, р. 36—37; 10, р. 2]. Грецький дослідник Л. Хриstopолоус стверджує, що термін «Фулінь» вперше було вжито в «Анналах Передньої Лян» (Qianliang... 前凉) від 301 р., на час каденції чиновника Чжан Гуя (кит. 張軌 225—314 рр.), що обіймав посаду префекта Лянчжоу (кит. 凉州) [4, р. 67—68]. Попередньо зауважимо, що фактологічний матеріал «Анналів...» вказує на правоту дослідника.

За уявленнями середньовічних ханьців, у Фуліні були сотні великих міст, країна межувала з Персією, мала величезне військо у сотні тисяч воїнів [18, р. 4748—4749]. У хроніці XI ст. «Нова історія Тан» фігурує запис (який, очевидно, відсилає до подій 674—678 рр.), згідно з яким араби (фігурують під етніконом «да ши», 大食) направили свого полководця Мо-уї (摩拽.. Мбує, Муавія I, намісника Сирії) аби той взяв в облогу Константинополь та змусив Візантію платити данину [1, р. 297; 301]. Поряд із цим, у китайських джерелах можна знайти опис Константинополя, зокрема його міцні мури, численні коштовності (янтар, золото), водяний годинник із золотою статуєю людини [1, р. 217]. «Етнографічний інтерес» при цьому був взаємним — так, візантійський історик VII ст. Феофілакт Сімокатта писав про Китай як про велику східну імперію із столицею Хубтан, яка знаходилась на північний схід від Індії. Імперія була розділена р. Янцзи на дві частини, які ворогували між собою [2, р. 29—32; 19, р. 191—193].

Дипломатичні контакти між обома державами розпочались з візантійською місією до Піднебесної у 643 р. [2, р. 54—55]. На думку дослідника Г. Юла, візантійські посольства були також у 711, 719 (дві місії за рік) та 742 рр. [2, р. 55—56]. Вод-

ночас дослідник С. Адшед називає також 667 та 701 рр. як ймовірні дати зовнішньополітичних контактів між Візантією та Піднебесною [8, р. 104—106]. Це датування є усталеним у історіографії та знаходить підтвердження у Д. Граффа [16, р. 131—132]. Однак описи дипломатичних місій Візантії у китайських джерелах нерідко мають узагальнений характер та позбавлені деталізації. Основними причинами цього є: 1) специфіка концепції «зумовленого васалітету», відповідно якій рішення «варварських» правителів на політичній арені *a priori* були другорядними відносно подій у Піднебесній; 2) внутрішньополітичною кризою в Імперії Суї наприкінці 10-х років VII ст. [20, р. 51—72]; 3) ініціативним характером посольств ромеїв, спрямованих до Китаю за вказівкою окремих чиновників із провінцій, або ж базилевсів, що перебували у вигнанні (прикладом цього є місія 701 р., спрямована Юстиніаном II (685—695/705—711) [2, р. 55—56; 8, р. 104—106]).

В дарунки ромейські послы привозили імператорам династії Тан коштовності, зокрема дорогоцінне каміння, зброю, вироби зі скла. У 719 р. офіцер високого рангу (Ta-shou-ling) привіз антилоп та левів [21]. Китайці, описуючи Візантію акцентували на тому, що ромеї робили вино з винограду, звертали увагу на кримінальне право Візантії, а при описах дипломатії наголошували, що ромеї прагнули вирішувати конфлікти перемовинами, вдаючись до сили зброї лише у крайньому випадку [21]. Поза тим, китайські історіографи не оминули факту, що для Візантії було характерним серійне карбування золотих та срібних монет.

Слід зазначити, що на VII — першу половину VIII ст. припадає розквіт Шовкового шляху [3, р. 128—135]. Активна торгівля йшла шляхом, що пролягав через Согд та пониззя Волги до Північного Кавказу і далі до Візантійської імперії. Візантія активно скуповувала шовк, який за вартістю прирівнювався до золота, за допомогою шовку підкуповувала вождів кочових народів. На території сучасної КНР зустрічаються монети (та їх імітації) Східної Римської імперії із зображеннями імператорів від Феодосія II Каліграфа (408—450) до Костянтина V Копроніма (741—775), що свідчить про істотний обіг візантійських грошей на Шовковому шляху [5, р. 279—299; 6, р. 23—28; 7, р. 259—276]. У квітні 2004 р. у північно-

му передмісті м. Сіань було розкопано могилу періоду Північної Чжоу — Кан Є (датяньчжу). У роті покійника була знайдена золота монета вагою 2,1 г. — візантійський солід з імперськими і християнськими символами — на лицьовій стороні портрет імператора, який одягає імператорську корону з рядом пов'язаних перлинних орнаментів. Присутні скіпетр, напис DNIVSTINI/ANVSPPAV. На зворотному боці можна побачити зображення ангела з крилами, у правій руці якого знаходився хрест [6, р. 25—26]. Імовірно, ця монета належить до періоду правління імператора Юстиніана I (527—565). У 1953 р. поблизу с. Діцзанвань (провінція Шансі) у могилі чиновника Ло Дугу було знайдено солід візантійського імператора Юстина II (565—578), що свідчить про те, що знахідки монет траплялись й поза Шовковим шляхом [22, р. 168—169]. Зауважимо, що прецедент знахідки виступає також підтвердженням активізації дипломатії Константинополя щодо Сходу, що було характерним для цього правителя. Припускаємо, що ця монета могла виступити частиною матеріальних субсидій, наданих тюркам після укладення союзу з Візантією у 569—571 рр. [23, р. 110—127]. Загалом на території Китаю було знайдено понад сто артефактів ромейської нумізматики, які поширені на просторі ввід Гуяня (Нінся-Хуейський АР) на заході, до Лояня (провінція Хенань) на сході [5, р. 299]. При тому з їх числа ідентифіковано 48 солідів [3, р. 97]. Водночас є припущення, що середньовічні китайці використовували візантійські монети як екзотичні прикраси, надаючи перевагу місцевим бронзовим монетам та паперовим купюрам як валюті [24, р. 186].

Безпосереднім наслідком активізації дипломатії поміж сторонами стало проникнення до Піднебесної несторіанства. Початок цього процесу відбувся у 635 р., коли до Чаньяню прибув візантійський чернець Авраам (Shangde Alopen), якого прийняв імператор Лі Шимін (кит. 唐太宗; 599—649). У 638 р. був побудований християнський (вочевидь несторіанський) храм у Чаньані, 21 чернець прийняв християнство. Служителі храму перекладали священні тексти на китайську мову. Саме несторіанцям приписують поширення у Китаї грецької міфології — на саркофазі королівської дружини У (Wu Huiyi; кит. 武惠妃), датованим 737 р.,

можна побачити сцену боротьби Геракла з Німейським левом [4, р. 70]. На час правління імператора Гао Цзуна (кит. 唐高宗; роки правління — 650—683) були споруджені християнські храми у Лояні, Шенчжоу, Шенду, Гуанчжоу, Янчжоу [2, р. 103—104; 110—111]. У 745 р. храм у Чаньані став не лише центром християнства, а й осередком стратегічного посольства на Сході для західного християнського світу [2, р. 105]. Однак у 845 р. імператор У-Цзун (кит. 唐武宗; роки правління — 841—846), будучи палким прихильником даосизму, заборонив буддизм, зороастризм та несторіанство, наказавши зачинити християнські храми [2, р. 111].

Висновки. Таким чином у VI—VIII ст. активно розвивались контакти Візантії та Китаю, що відобразилось у торгівлі, дипломатичних місіях, відкритті християнських храмів у Піднебесній. Про активні торгово-економічні стосунки між Китаєм та Візантією у ранньому Середньовіччі свідчать численні знахідки візантійських номіс — солідів, знайдених на території сучасної КНР. Найголовнішими перешкодами у візантійсько-китайських стосунках була велика географічна віддаленість між державами, і те, що обидві сторони не вбачали одна в одній стратегічних партнерів.

1. Hirth F. *China and the Roman Orient: researches into their Ancient and Medieval relations as represented in old Chinese records*. Leipsic & Munich: Geor Hirth; Shanghai & Hongong: Kelly & Walsh, 1885. XVI + 329 p.
2. Yule H. *Cathay and the Way Thither: Being a Collection of Medieval Notices of China*. Vol. I: *Preliminary Essay on the Intercourse Between China and the Western Nations Previous to the Discovery of the Cape Route*. London: Hakluyt Society, 1915. XXIII + 318 + XXXVI p.
3. Hansen V. *The Silk Road: A New History*. Oxford: University Press, 2012. XIV + 304 p.
4. Christopoulos L. *Hellenes and Romans in Ancient China*. *Sino-Platonic Papers*. Vol. 230. 2012. P. 1—79.
5. Lin Ying. *Roman coins discovered in China and their research*. *Studia Graeca et Latina*. Vol. 51. 2005. P. 279—299.
6. Cheng Linquan, Zhang Xiangyu. *Tomb of Kang Ye of the Northern Zhou in Xi'an, Shaanxi*. *Chinese Archaeology*. Vol. 9. 2008. P. 23—28.
7. Qiang Li. *Roman coins discovered in China and their research*. *Eirene. Studia Graeca et Latina*. Vol. 51(1—2). 2015. P. 279—299.

8. Adshead S. *China in World History*. New York: Palgrave MacMillan and St. Martin's Press, 1995. 443 p.
9. Jialing Xu. Narratives of the Roman-Byzantine World in Ancient Chinese Sources. *Byzantine Narrative. Papers in honour of Roger Scot. Byzantina Australiensia*. Vol. 16. 2017. P. 497—504.
10. Freewalt J. *Justinian and China: Connections between the Byzantine Empire and China during the Reign of Justinian I*. Charles Town: American Military University, 2015. P. 1—10.
11. Dobroruka V. Theriac and Tao: More Aspects on Byzantine Diplomatic Gifts to Tang China. *Journal of Literature and Art Studies*. Vol. 6 (2). 2016. P. 170—177. DOI: 10.17265/2159-5836/2016.02.006
12. Sellers M. Empire and Politics in Eastern and Western Civilizations. *Empire and Politics in the Eastern and Western Civilizations. Roma Sinica. Mutual Interactions between Ancient Roman and Eastern Thought*. Vol. 2. 2022. P. 165—176. DOI: 10.1515/9783110731590
13. Weolhoi Kim, Kihoon Kim. Pax Romana and Pax Sinica: Some Historical Aspects. *Empire and Politics in the Eastern and Western Civilizations. Roma Sinica. Mutual Interactions between Ancient Roman and Eastern Thought*. Vol. 2. 2022. P. 177—190. DOI: 10.1515/9783110731590
14. Graff D. China, Byzantium, and the Shadow of the Steppe. *Dumbarton Oaks Papers*. Vol. 65/66. 2011—2012. P. 157—168.
15. Graff D. Brain over Brawn: Shared Beliefs and Presumptions in Chinese and Western Strategemata. *Extrême-Orient, Extrême-Occident*. Vol. 38. 2014. P. 47—64.
16. Graff D. *The Eurasian Way of War. Military Practice in Seventh-Century China and Byzantium*.
17. Hyun Jin Kim, S. Lieu R. *McLaughlin. Rome and China: Points of Contact*. London; New York: Routledge, 2021. VI + 128 p.
18. Xintangshu ( ), (*New Tang dynasty annals*). Chap. 221 (second part). Liezhuan 146 (Traditions of Fulin). URL: <http://www.chinaknowledge.de/Literature/Historiography/xintangshu.html>
19. *The History of Theophylact Simocatta*. Translation with introduction and notes Whitby M., Whitby M. Oxford: University Press, 1986. 340 p.
20. Cunrui Xiong V. *Emperor Yang of the Sui Dynasty: His Life, Times, and Legacy*. Albany; State University of New York Press, 2006. XIII + 358 p.
21. Old Book of Tang (..... Jiu Tangshu). Ch. 198 (written mid-10th century C. E.), for 618—906 C. E.: 開元七年正月，其主遣吐火羅大首領獻獅子、羚羊各二。不數月，又遣大德僧來朝貢 URL: <http://chinesenotes.com/jiutangshu/jiutangshu210.html>
22. Luttwak E. *The grand strategy of the Byzantine Empire*. Cambridge: Harvard University Press, 2009. 498 p.
23. *The History of Menander the Guardsman*. Introduction essay, text, translation and historical notes Blockley R. Liverpool: Francis Cairns, 1985. VII + 307 p.
24. Scheidel W. The Monetary Systems of the Han and Roman Empires. *Rome and China: Comparative Perspectives on Ancient World Empires*. Oxford: Oxford University Press, 2009. P. 137—208.

REFERENCES

- Hirth, F. (1885). *China and the Roman Orient: Researches into their ancient and medieval relations as represented in old Chinese records*. Leipsic & Munich: Geor Hirth; Shanghai & Hongong: Kelly & Walsh.
- Yule, H. (1915). *Cathay and the Way Thither: Being a Collection of Medieval Notices of China* (Vol. I: Preliminary essay on the intercourse between China and the Western nations previous to the discovery of the Cape route). London: Hakluyt Society.
- Hansen, V. (2012). *The Silk Road: A new history*. Oxford: University Press.
- Christopoulos, L. (2012). Hellenes and Romans in Ancient China. *Sino-Platonic Papers*, 230, 1—79.
- Lin, Y. (2005). Roman coins discovered in China and their research. *Studia Graeca et Latina*, 51, 279—299.
- Cheng, L., & Zhang, X. (2008). Tomb of Kang Ye of the Northern Zhou in Xi'an, Shaanxi. *Chinese Archaeology*, 9, 23—28.
- Li, Q. (2015). Roman coins discovered in China and their research. *Eirene: Studia Graeca et Latina*, 51 (1—2), 279—299.
- Adshead, S. (1995). *China in world history*. New York: Palgrave Macmillan and St. Martin's Press.
- Xu, J. (2017). Narratives of the Roman-Byzantine World in Ancient Chinese Sources. In: *Byzantine narrative: Papers in honour of Roger Scott* (Vol. 16, pp. 497—504). Byzantina Australiensia.
- Freewalt, J. (2015). *Justinian and China: Connections between the Byzantine Empire and China during the reign of Justinian I*. Charles Town: American Military University.
- Dobroruka, V. (2016). Theriac and Tao: More aspects on Byzantine diplomatic gifts to Tang China. *Journal of Literature and Art Studies*, 6 (2), 170—177. DOI: <https://doi.org/10.17265/2159-5836/2016.02.006>.
- Sellers, M. (2022). Empire and politics in Eastern and Western civilizations. In: *Empire and politics in the Eastern and Western civilizations: Roma Sinica. Mutual interactions between ancient Roman and Eastern thought* (Vol. 2, pp. 165—176). DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110731590>.
- Kim, W., & Kim, K. (2022). Pax Romana and Pax Sinica: Some historical aspects. In: *Empire and politics in the Eastern and Western civilizations: Roma Sinica. Mutual interactions between ancient Roman and Eastern thought* (Vol. 2, pp. 177—190). DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110731590>.
- Graff, D. (2011—2012). China, Byzantium, and the shadow of the steppe. *Dumbarton Oaks Papers*, 65/66, 157—168.
- Graff, D. (2014). Brain over brawn: Shared beliefs and presumptions in Chinese and Western strategemata. *Extrême-Orient, Extrême-Occident*, 38, 47—64.

- Graff, D. (2016). *The Eurasian way of war: Military practice in seventh-century China and Byzantium*. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press.
- Kim, H.J., Lieu, S., & McLaughlin, R. (2021). *Rome and China: Points of contact*. London; New York: Routledge.
- Xintangshu. *New Tang dynasty annals*. (Chap. 221). Liezhuan 146 (Traditions of Fulin). Retrieved from: <https://www.chinaknowledge.de/Literature/Historiography/xintangshu.html> (Last accessed: December 3, 2025) [in Chinese].
- Whitby, M., & Whitby, M. (1986). *The history of Theophylact Simocatta*. Oxford: University Press.
- Xiong, V.C. (2006). *Emperor Yang of the Sui dynasty: His life, times, and legacy*. Albany: State University of New York Press.
- Jiu, Tangshu. *Old Book of Tang* (Ch. 198: written mid-10th century C.E.), for 618—906 C.E.: Kaiyuan 7th year, first month, its ruler sent the great leader of Tukhara to offer two lions and two antelopes. Not many months later, again sent a great virtuous monk to pay tribute. Retrieved from: <https://chinesenotes.com/jiutangshu/jiutangshu210.html> (Last accessed: December 3, 2025) [in Chinese].
- Luttwak, E. (2009). *The grand strategy of the Byzantine Empire*. Cambridge: Harvard University Press.
- Blockley, R. (1985). *The history of Menander the Guardsman*. Liverpool: Francis Cairns.
- Scheidel, W. (2009). The monetary systems of the Han and Roman Empires. In: *Rome and China: Comparative perspectives on ancient world empires* (Pp. 137—208). Oxford: Oxford University Press.

Received: 03.12.2025

Accepted: 01.02.2026

Published: 12.03.2026